

BIBLIOTEKA

94P.65

R 14.

BETEJA E TORVIOLLIT



84P.65

R 14

Kolonel DILAVER RADËSHI

K

31006
~~33079~~

BETEJA E TORVIOLLIT

N. SH. BOTIMEVE «NAIM FRASHËRI»

TIRANË, 1963

Redaktor: Gaço Pisha
Korektor letrar: Astrit Kasimati
Kopertina nga: Dolli Gjinali
Redaktor teknik: Adem Lita

Tirazhi 3000 kopje Format 70x100/32 Stash: 2204-55

Shtyp. N.I.SH: Shtypshkronjave «MIHAL DURI» — Tiranë

H Y R J E

Në muajin nëndor të vitit 1443 plasi në Shqipëri një kryengritje e madhe e armatosur kundër pushtuesve turq. Organizatori kryesor i kësaj kryengritje ishte Gjergj Kastrioti — Skënderbeu. Kryengritja që e kombinuar edhe me mësymjen e ushtrive hungaro-polake kundër ushtrive turke në Ballkan, ku këto të fundit pësuan një disfatë të rëndë pranë Nishit, më 3 nëndor 1443. Skënderbeu, i cili kish vajtur atje me forcat shqiptare i thirrur prej turqve, dha një ndihmë shumë të madhe në shpartallimin e ushtrisë turke. Duke qënë në marrëveshje me Haniadin, braktisi në çastin më kritik fushën e betejës dhe me forcat e veta u kthye në Shqipëri, ku me një dekret të rremë, mori në emër të sultanit Krujën. Marrja e Krujës me dinakëri, që sinjali i shpërthimit të kryengritjes së përgjithëshme shqiptare. Brënda një kohe të shkurtër, Skënderbeu çliroi Principatën e Kastriotëve, Gjergj Araniti mësyti dhe shpartalloi garnizonet turke në Tepelenë, Elbasan, Voskopojë dhe përparoi drejt Maqedonisë; Gjini Zenevizi çliroi krahnën nga Gjirokastra deri në Korgë dhe arriti para Kosturit.

Kryengritësit shqiptarë çlijuan brënda një kohe të shkurtër gjithë vendin, me përjashtim të

Kështjellës së Vlorës, Kaninës dhe Gjirokastrës. Shqipëria u çlirua nga zgjedha e huaj dhe u bë e pavarur. Pas dëbimit të turqve nga Shqipëria Skënderbeu organizoi thirrjen e «Kuvendit të Lezhës», ku morën pjesë krerët e gjithë principatave të vendit dhe, si përfundim, formuan «Konfederatën Shqiptare», që bashkonte pjesën më të madhe të teritorit shqiptar.

Kuvendi i Lezhës pati një rëndësi të madhe për bashkimin e popullit tonë në luftë për ruajtjen e pavarësisë dhe të lirisë nga kërcënimi turk. Ai krijoi një ushtri të përbashkët me Skënderbenë si Komandant të Përgjithshëm, si edhe një arkë për financimin e luftës. Të dyja këto masa patën një rëndësi të veçantë për mbrojtjen e Shqipërisë. Turqit nuk mund të pajtoheshin me humbjen e Shqipërisë, pasi donin ta kishin këtë vend si një placdarm për pushtimin e Italisë dhe të Evropës Perëndimore. Skënderbeu e kishte të qartë se, herët ose vonë, ushtritë turke do ta sulmonin Shqipërinë, prandaj ai mori menjëherë masa për organizimin e ushtrisë dhe përgatitjen e vendit për mbrojtje. Dhe kështu ngjau. Sulltan Murati II, pasi përfundoi paqen me hungarezët në qershor të vitit 1444, menjëherë dërgoi një ushtri të madhe për të shtypur kryengritjen dhe për ta pushtuar përsëri Shqipërinë.

Kësaj ushtrie turke Skënderbeu i doli përpara, e tërhoqi me mjeshtëri të madhe në fushën e ngushtë të Torviollit (Domosdovës së sotme) e rrethoi më 29 qershor 1444, dhe e shpartalloi plotësisht. Fitorja e ushtrisë shqiptare mbi ushtrinë turke në Torvioll, pati një rëndësi të veçantë për forcimin dhe farkëtimin e mëtejshëm të bashkimit të popullit shqiptar, nën udhëheqjen e Skënderbeut.

Fitorja e armëve shqiptare në Torvioll hapi periudhën e luftës ngadhnjimtare njëzetepesëvjeçare kundër shtetit më të madh të kohës, kundër perandorisë turke, dhe forcoi në masat e gjera të popullit tonë besimin se liria mund të ruhej, dhe ushtritë turke mund të thyheshin, nëqoftëse populli shqiptar do të luftonte i bashkuar nën udhëheqjen e birit të tyre të talentuar, Gjergj Kastriotit. Beteja e Torviollit ka rëndësi historike, pasi është hera e parë në histori që shqiptarët luftuan të bashkuar, ku morën pjesë forca nga të gjitha principatat e vendit. Aty luftuan dhe ranë heroikisht krahpërkrah njeri tjetrit për mbrojtjen e At-dheut, që nga malësorët e veriut të principatës së Spanëve, deri tek himarjotët në jugë, që nga fshatarët e Topijasve të Durrësit në perëndim, dhe deri tek ata të Zaharive të Ohrit në lindje.

Për të kuptuar rëndësinë e bashkimit, popullit tonë iu deshën afro 60 vjet luftë të pandërprerë, herë me fitore dhe herë me humbje, kundër pushtimit turk. Periudha, që nga disfata e ushtrisë shqiptare, e cila kish marrë pjesë me besëlidhësit ballkanikë në betejën e Kosovës, më 1389 me Gjergj Kastriotin I dhe Koron Muzakën dhe deri te kryengritja e Beratit, më 1438, që u mbyt me gjak egërsisht nga jeniçerët, u bë një mësim i hidhur, por i vlefshëm për shqiptarët, mbasi nga këto moskësese ai e kuptoi se për të fituar duhet më parë të jesh i bashkuar.

GJËNDJA E PËRGJITHËSHME USHTARAKE- POLITIKE E TË DY ANËVE NË PRAGUN E BETEJËS

Disfatat e njëpasnjëshme që pësoi në fund të vitit 1443 ushtria turke prej ushtrive hungareze, polake dhe sërbe, kryengritja e Karamanisë në Azinë e vogël, si edhe fitorja e kryengritjes së Skënderbeut dhe dëbimi i ushtrive turke nga Shqipëria, e kishin rrukullisur perandorinë otomane në një gjëndje të vështirë.

Për t'i shpëtuar disfatës së plotë dhe dëbimit një herë e përgjithmonë të turqve nga Ballkani, sulltan Murati II, i cili e shihte qartë se me anën e forcës nuk ishte në gjëndje t'i bënte ballë këtij rreziku, filloi të bënte përçapje dhe të kërkonte paqe me rrugë diplomatike dhe armëpushim të «gjatë» me mbretin e Hungarisë, Vladislavin III.

Për turqit ky armëpushim ishte shumë i nevojshëm, sepse u jepte mundësi të krijonin ushtri të reja dhe të kalonin përsëri në mësymje vendimtare kundër shteteve kundërshtare. Për fillimin e marrëveshjeve, Sulltan Murati II përdori një nga gratë e haremit të tij, Marën, të bijën e princit të Sërbisë, Brankoviçit e cila u bë ndërmjetëse. Sulltani ja arriti qëllimit plotësisht. Mbreti i Hungarisë, Vladislavi III, i shtyrë nga Brankoviçi, vjehri i sulltanit, pranoi paqen e propozuar nga Murati II, duke u besuar fjalëve

se sultani kish çfaqur dëshirën e madhe për të jetuar në «paqë» me shtetet e krishtera të Evropës dhe sidomos me Hungarinë.

Pas bisedimeve të zhvilluara në Buda, Vladislavi III firmoi më 25 prill 1444 aktin, në të cilin renditeshin kushtet që shtetet perëndimore i kërkonin sultanit për të pranuar paqën e propozuar prej tij. Nëpërmjet bisedimeve dhe letërshkëmbimit u arrit marrëveshja për një paqë dhjetëvjeçare midis Hungarisë, Sërbisë, nga njëra anë, dhe Turqisë, nga ana tjetër.

Paqja u nënshkrua zyrtarisht nga të dy palët, më 12 korrik 1444, në Segedin. Murati II hiqte dorë tashti nga sulmet kundër Hungarisë dhe, ndër të tjera, i kthente Gjergj Brankoviçit, që u bë vasal i tij, Sërbinë dhe të gjitha zotërimet që ky mbante në Shqipëri, si Drishtin dhe krahinat në krah të djathtë të Bunës, e të tjera. Sipas paqës së Segedinit, Sërbia dhe Herzegovina kalonin nën vartësinë e Sërbisë, dhe Vllahia nën atë të Hungarisë. Përfundimi i kësaj paqeje ishte një fitore e rëndësishme e diplomacisë turke. Sulltan Murati II, mundi të futë një pykë në aleancën e shteteve që i kishin shpallur luftë. Një rol të madh në favor të turqve, lojti princi i Sërbisë, Brankoviçi, i cili pranonte përfundimin e paqës.

Turqit, me anën e kësaj paqeje, fituan kohën e nevojshme për t'u përgatitur për betejat e ardhshme dhe për t'i asgjësuar kundërshtarët e tyre një nga një, ashtu siç vepruan më vonë.

Në traktatin e Segedinit nuk bëhej fjalë as për Shqipërinë dhe as për Karamaninë, që ishin në luftë kundër Turqisë, dhe, siç dihet, pikërisht paqë kësaj paqeje sultani filloi veprimet luftarake kundër këtyre dy vendeve.

Në korrik 1444, duke lënë të birin, Mehmetin, si mëkëmbës në Ervopë dhe si këshilltar të tij, vezir Halil Pashën, sulltan Murati II, me forca të mëdha, kaloi Dardanelet dhe u hodh në Azi për të shtypur kryengritjen e Karamanisë.

Në këtë kohë, Shqipëria ishte futur në muajin e tetë të çlirimit nga zgjedha turke. Brënda kësaj kohe shumë të shkurtër, Skënderbeu kishte punuar me një energji të jashtëzakonëshme për të përballuar mësymjen e ushtrive turke që i prishte. Ai mundi ta bashkonte dhe ta organizonte popullin shqiptar në luftë për mbrojtjen e pavarësisë së vendit. Rreziku turk bëri që mosmarrëveshjet midis princëve të krahinave të ndryshme të vendit të kapërxeheshin për hir të ruajtjes së lirisë.

Skënderbeu ishte i sigurtë se sulltan Murati do ta sulmonte atë shumë shpejt, që të mos i jepet mundësi të forconte dhe të zgjeronte pushtetin e tij në Shqipëri. Ai parashikonte që ushtritë turke do t'i sulleshin Shqipërisë, porsa të liroheshin nga fronti i Hungarisë. Për bisedimet që zhvilloheshin me inisiativën e sulltanit qysh nga marsi 1444, midis Budës dhe Edrenesë, për përfundimin e një paqesje me Hungarinë, Skënderbeu kishte mundësi të ishte i informuar.

Skënderbeu e kish mbështetur shpresën kryesore për fitore tek shpirti liridashës dhe vetmohonjës i popullit shqiptar, tek bashkimi i gjithë vendit nën një udhëheqje, tek ushtria, të cilën po e përgatiste pikërisht në këtë periudhë. Njëkohësisht ai organizoi një zbulim strategjik në thellësi të madhe në tokën e armikut, gjë që do t'i jepte dorë të mirë në betejat e ardhëshme. Biografët e Skënderbeut shkruajnë se një nga faktorët që

ndikonte në fitoret e shumta të tij, që zbulimi, pasi ai kishte informatorë në tërë tokën turke deri në Edrene, në kryeqytetin e sulltanit.

Një vemendje të madhe Skënderbeu i kushtoi meremetimit të fortesave të vendit, të cilat ishin dëmtuar gjatë luftimeve të vitit 1443, sidomos Krujës, si kryefortesë e Shqipërisë, dhe Sfetigradit (Koxhaxhikut) që mbyllte grykën e ngushtë malore të Drinit të Zi dhe pengonte kalimin e ushtrisë turke në drejtim Ohër-Dibër.

Përveç Krujës, Skënderbeu kishte ndërtuar edhe dy kampe për stërvitjen e ushtrisë: një në Oranik, në fushën e Dibrës së sipërme dhe një në Kashar, në fushën e Tiranës. Si na dëshmon Dhimitër Frëngu, në këto fushime Skënderbeu e mbante ushtrinë në çadra të furnizuara në rregull dhe vazhdonte përgatitjen luftarake të saj.

Në kampin e Oranikut Skënderbeu përqëndrohej atëhere kur mendohej se ushtria turke mund të vinte nga drejtimi i Manastirit, dhe në kampin e Kasharit, kur nuk dihej ende se nga ç'drejtim do të sulmonte ajo.

* * *

Me nënshkrimin e paqës me Hungarinë, sulltan Murati II ndërmoi menjëherë një ekspeditë kundër Shqipërisë. Historiani turk (Ashik-Pasha-Zade, bashkëkohës i sulltan Muratit II, shkruan se ky urdhëroi komandantin e forcave turke të Shkupit, Isa Beun, të sulmonte Shqipërinë. Historianët shqiptarë si Barleci, ashtu dhe Tivarasi i Biemit, shkruajnë se komandanti i ushtrisë turke, që sulmoi Shqipërinë në qershor të vitit 1444, quhej Ali Pasha. Ali Pasha ishte vëllai i Isa Beut. Mundet që Isa Beu nuk shkoi personalisht për të sulmuar